

Výroba mléka a reforma společné zemědělské politiky

Milk Production and Reform of the Common Agricultural Policy

Jindřich Kvapilík

Výzkumný ústav živočišné výroby Praha - Uhřetěves

Research Institute of Animal Production Prague – Uhřetěves

Summary

The reform of the Common Agricultural Policy (CAP) in „milk and milk products“ was introduced in 2004. As a result of the decrease in butter and skim milk intervention prices the farmer price of milk will also decrease. After 2007 they could vary between 7.30 and 7.60 Czech crowns, which is about 0.60 to 0.90 Czech crowns (13 to 16 %) per kg milk less than in January and February 2005. The milk direct payments (premiums and supplementary payments) will more or less compensate the shortening of the milk revenues. It means the Czech milk producers have to improve their economic results to compete with milk producers within the EU and world markets.

Key words: CAP reform, milk, production, prices, direct payments

Úvod

Dne 29. září 2003 schválili ministři zemědělství patnácti členských států Evropské unie reformu společné zemědělské politiky (SZP), která byla dlouhodobě připravována v rámci Agendy 2000. Jako hlavní důvody zavedení reformy SZP se uvádějí mimo jiné rozšíření unie o středo- a východoevropské státy, jednání se světovou obchodní organizací (WTO) o liberalizaci světového obchodu, zvýšení akceptovatelnosti přímých plateb veřejností států EU a přizpůsobení tržních řádů požadavkům trhu. Od roku 2004 postupně zaváděná reforma se týká celého agrárního sektoru unie včetně České republiky. Z jednotlivých tržních řádů se ve srovnání se stavem před reformou největší změny týkají sektoru mléka. Z mnoha opatření a zásad reformy mezi základní patří:

- oddělení přímých plateb od produkce;
- vazba přímých plateb na zásady ochrany životního prostředí a zvířat a na bezpečnost potravin a krmiv (Cross Compliance);
- využití části přímých plateb pro rozvoj venkovského prostoru (Modulation);
- zjednodušení řízení a administrativy SZP.

V rámci zásad reformy SZP vymezených legislativou unie mají členské státy poměrně značný prostor k realizaci některých opatření na základě vlastních

specifických cílů a potřeb. Proto je reformě SZP i u komodity „mléko“ věnována ve státech unie značná pozornost.

Hlavní zásady a očekávané dopady reformy SZP pro komoditu „mléko“

Mezi hlavní prvky reformy SZP u komodity „mléko a mléčné výrobky“ patří prodloužení systému mléčných kvót do roku 2015, snížení intervenčních cen sušeného odstředěného mléka (SOM) a másla, zavedení přímých plateb a jejich oddělení od výroby mléka, změny v objemech a termínech intervenčních nákupů másla a mírné navýšení mléčných kvót některým „starým“ státům unie.

Postupné snižování směrných cen másla a SOM (tab. 1) a zavádění kompenzačních plateb (prémii) na mléčnou kvótu (tab. 2) stanovuje Nařízení rady čís. 1787/2003.

V rámci reformy se u komodity „mléko a mléčné výrobky“ v letech 2004 až 2007 sníží intervenční cena másla o 25 % a SOM o 15 %, to je v průměru o 20 %. Pokud by se o stejný podíl snížila „fiktivní“ směrná cena mléka (zrušena k 1.7.2004), která byla odvozována od intervenčních cen másla a SOM a podle názoru komise měla odpovídat nákupní ceně mléka, snížila by se do roku 2007 cena mléka o 20 % a 1,85 Kč na 7,43 Kč za kg (7,63 Kč za litr).

Tab. 1 Vývoj intervenčních cen a odhad vývoje nákupní ceny mléka v EU

Období	intervenční cena				odhad NC mléka ¹⁾ (SC mléka) ²⁾	
	máslu		SOM		%	Kč ³⁾
	kg	Kč ³⁾ / %	kg	Kč ³⁾ / %		
do 30.6.2004	98,46	100	61,65	100	100	9,29
do 30.6.2005	91,56	93	58,57	95	94	8,83
do 30.6.2006	84,73	86	55,49	90	88	8,18
do 30.6.2007	77,86	79	52,41	85	82	7,61
od 1.7.2007	73,92	75	52,41	85	80	7,43
rozdíl (2007-2004)	-24,54	25 -	-9,24	15 -	20 -	1,86 -

1) NC = nákupní cena;

2) směrná cena mléka (zrušena k 1.7.2004), od roku 2005 její výpočet (odhad);

3) 1 € = 30,00 Kč;

V rakouské publikaci (Was bringt die GAP-Reform für die österreichische Milchwirtschaft) je snížení fiktivní směrné ceny mléka vypočítáno na 7,26 Kč za 1 kg, stejné směrné (nákupní) ceně mléka (7,26 Kč za 1 kg) odpovídá i výpočet ze stanovených odvodů za překročení objemu národní mléčné kvóty (tab. 2).

Tab. 2 Odvody za překročení kvóty (za 1 kg)

Měna	2004/05	2005/06	2006/07	2007 a další
€	0,3327	0,3092	0,2854	0,2783
Kč	9,98	9,27	8,56	8,35

Na mezinárodní konferenci „Milchforum“ konané ve dnech 10. a 11. března 2005 v Berlíně (cca 400 posluchačů z deseti zemí) se jako „neoptimistická“, ale ne zcela vyloučená varianta diskutovalo snížení nákupních cen mléka v rámci reformy SZP na 24 až 22 eurocenty (7,20 až 6,60 Kč) za kg, přičemž za reálný je považován pokles na 24,5 centu (7,35 Kč) za kg. Tento uvažovaný (předpokládaný) pokles nákupní ceny mléka by byl pro většinu výrobců z ekonomických důvodů zřejmě neúnosný. Proto jsou v souladu s Nařízením rady čí. 1782/2003 od roku 2004 zavedeny přímé platby, které mají pokles nákupních cen a tržeb za mléko zčásti kompenzovat.

Přímé platby na mléko se vyplácejí formou prémie a dodatkové platby. Prémie jsou pro roky 2004, 2005 a 2006 a na další období stanoveny ve výši 8,15, 16,31 a 24,49 € za tunu kvóty (0,24, 0,49 a 0,73 Kč za kg kvóty), objem doplňkových plateb je státům unie stanoven Nařízením rady čí. 1782/2003. Z tab. 3 je zřejmé, že přímé platby na komoditu „mléko“ by se v případě jejich plné výše měly v ČR zvýšit z cca 950 mil. Kč v roce 2004 na cca 2 857 mil. Kč v roce 2006 a v dalších letech.

Tab. 3 Roční objem „plných“ přímých plateb na mléko v ČR

Rok	jednotka	prémie	dodatková platba	celkem
2004/05	tis. €	21 859,5	9 817,0	31 676,5
	mil. Kč ¹⁾	655,8	294,5	950,3
2005/06	tis. €	43 745,8	19 687,0	63 433,0
	mil. Kč ¹⁾	1 312,4	590,6	1 903,0
2006 a další období	tis. €	65 685,7	29 530,0	95 216,0
	mil. Kč ¹⁾	1 970,6	885,9	2 856,5

1) 1 € = 30,00 Kč.

Přesto, že reforma společné tržní organizace u komodity „mléko a mléčné výrobky“ byla zahájena až po rozšíření unie a bezprostředně se týká i výrobců mléka v nových členských státech, je i u přímých plateb za mléko uplatněno ustanovení o jejich postupném zvyšování z rozpočtu unie po dobu deseti let se zahájením na 25 % objemů uvedených v tab. 3 s možností jejich navýšení z národních rozpočtů. Prémie se vyplácejí výrobcům na tunu (kg) kvóty, dodatkové platby rozděluje výrobcům podle objektivních kritérií členský stát.

Z přepočtu celkového objemu přímých plateb na kg kvóty je zřejmé, že v letech 2004 až 2006 dosahují cca 0,35, 0,71 a 1,06 Kč na 1 kg mléka (tab. 4), a že se na jejich celkové výši podílejí přibližně jednou třetinou dodatkové platby a dvěma třetinami prémie.

Tab. 4 Vývoj „plných“ přímých plateb na 1 kg mléka

Ukazatel	přímé platby z EU (Kč/kg kvóty) ¹⁾			
	2004/2005	2005/2006	2006/2007	od 2007
prémie	0,24	0,49	0,73	0,73
dodatková platba	0,11	0,22	0,33	0,33
přímé platby celkem	0,35	0,71	1,06	1,06
snížení cen mléka ²⁾	0,46	1,11	1,68	1,86
ekonomická ztráta ³⁾	-0,11	-0,40	-0,62	-0,80

1) 1 € = 30,00 Kč;

2) z tab. 1;

3) rozdíl mezi předpokládaným snížením nákupních cen mléka a přímými platbami.

Při snížení nákupní ceny mléka v důsledku realizace reformy v období 2005 až 2007 o 0,46 až 1,85 Kč na kg mléka (tab. 1) budou přímé platby ve stejných letech vypláceny ve výši 0,35 až 1,06 Kč za kg mléka (tab. 4). Znamená to, že snížení nákupní ceny mléka by bylo přímými platbami kompenzováno z cca 60 %, a že od roku 2007 by „čisté“ snížení cen mléka mohlo dosáhnout až 0,80 Kč na kg. Kalkulace německých, resp. rakouských odborníků odhadují kompenzaci poklesu tržeb za mléko přímými platbami ve výši 50 %, resp. 60 %.

Z orientačních výpočtů vyplývá, že nákupní cena mléka by se po roce 2007 měla pohybovat v rozmezí od cca 7,30 do 7,60 Kč za kg. Ve vztahu k průměrné ceně za rok 2004 (cca 8,70 Kč za kg) to ve státech EU-15 představuje pokles ceny o 1,40 až 1,10 Kč (16 až 13 %). Ve vztahu k průměrné ceně za leden a únor 2005 v ČR (8,20 Kč za kg) lze snížení ceny odhadnout na cca na 0,90 až 0,60 Kč (11 až 7 %) za kg mléka. Celkové tržby, jejichž celková výše by měla být přímými platbami zvýšena na cca 8,35 až 8,65 Kč za kg mléka, budou v důsledku jejich vyplácení na jednotku plochy půdy a postupného zvyšování do roku 2013 ve většině případů nižší.

Uvedenou kalkulaci je nutno považovat za orientační. Její přesnost je ovlivněna přepočtem „evropské“ měny na české koruny a mnoha dalšími faktory, které nákupní ceny mléka v ČR i ve státech unie ovlivňují. Jedná se např. o poptávku a nabídku, jakost a cenu mléčných výrobků, možnosti exportu, objem dovozů, spotřebu

mléčných výrobků, ochotu spotřebitelů nakupovat domácí potraviny aj. I přes orientační charakter odhadu vývoje nákupních cen mléka uvedené základní prvky reformy znamenají, že chovatelé dojníc v ČR budou muset při svých vnitropodnikových kalkulacích a rozhodnutích pro první léta členství v unii kromě dalších faktorů zohledňovat dopady snižování intervenčních cen másla a SOM na nákupní ceny mléka, postupné zvyšování přímých plateb na úroveň států EU-15 až do roku 2013 a vyplácení přímých plateb na plochu.

Některé možnosti udržení konkurenceschopnosti ve výrobě mléka

Výroba mléka v ČR se vyznačuje specifickými přednostmi, které musejí být v podmínkách EU maximálně využity, stejně jako některými nedostatky, které je nutno překonat a odstranit.

Jako hlavní přednosti lze uvést:

- odpovídající užitkovost a ve srovnání s tradičními patnácti státy unie příznivou průměrnou velikost stád dojníc. Na jeden podnik s výrobou mléka připadá v ČR cca 135 krav, v EU v roce 2001 v průměru cca 28 krav (8 v Rakousku až 74 dojnice ve Velké Británii);
- dobrou jakost a rozšiřující se sortiment mléčných výrobků;
- zvyšování spotřeby mléka a mléčných výrobků na obyvatele;
- kvalifikované ošetřovatele a kvalifikovaný management podniků;
- poměrně příznivou plemennou strukturu stáda a odpovídající zdravotní stav dojníc.

Mezi negativní skutečnosti výroby mléka v ČR patří např.:

- národní mléčnou kvótou „omezený prostor“ k dalšímu rozvoji sektoru mléka;
- dlouhé přechodné období k dosažení „plných“ přímých plateb;
- nadprodukce mléka v ČR i v EU.
- zvyšující se dovozy mléčných výrobků do ČR;
- méně uspokojujivá ekonomická situace výrobců mléka;
- neuspokojujivé ukazatele reprodukce plemenic skotu.

Ze strany výrobců je třeba náležitou pozornost věnovat vyjednání „přijatelných“ nákupních cen mléka s jeho odběrateli, dosahování užitkovosti krav odpovídající výrobním podmínkám, zvyšování obsahu hlavních složek a jakosti mléka, dosahování optimální plodnosti a obměny stáda a s ní související vysoké celoživotní produkce krav, racionálnímu vynakládání všech nákladových položek, odpovídající úrovni managementu a organizace práce a maximálnímu příjmu všech dotací a plateb.

Závěr

Přístup na společný evropský trh a uplatňování zásad SZP představují pro české zemědělce příležitost a možnost vybudovat si důstojnou pozici v rámci tohoto významného společenství. Stejnou šanci však bude chtít využít i dalších devět nových států unie, zlepšit postavení v rámci rozšířené unie se snaží i její „tradiční“ členové. Při silné konkurenci bude „agrární“ pozice jednotlivých států v rámci unie záležet především na jejich snaze a schopnostech odvádět kvalitní práci a hájit svoje zájmy. Toto konstatování plně platí i pro výrobu mléka.

Příspěvek byl zpracován v rámci řešení projektu NAZV čís. 1G 46086 „Strategie chovu dojnic v konkurenčních podmínkách“